

Hanna Batorowska

Kultura informacyjna w szkole

Zanim SCI stanie się miejscem szerzenia kultury informacyjnej

Powstające w ostatnich latach w szkołach polskich centra informacji stanowią integralną część działań innowacyjnych placówek oświatowych. Przedsięwzięcia te, podobnie jak i inne wdrażane projekty edukacyjne powstają w celu podnoszenia efektywności kształcenia. Niestety, coraz częściej towarzyszą im działania zmierzające do obniżania kosztów przeznaczanych na oświatę, czego efektem stają się zmiany w dotychczasowym systemie wartości uznawanych i tworzonych przez szkołę jako instytucję. Znajduje to swoje odbicie między innymi w stosunku do potrzeby tworzenia nowoczesnych multimedialnych centrów dydaktycznych. Zreformowana biblioteka szkolna jest bowiem postrzegana odmiennie przez poszczególne grupy jej użytkowników. I chociaż wiele napisano na temat szkolnych centrów informacji, to nadal kontrowersje wzbudza próba ich zdefiniowania, umiejscowienia w strukturze szkoły, ustalenia typowych zadań, metod i form pracy.

SCI jako wielofunkcyjny, interdyscyplinarny kompleks dydaktyczny jest podstawowym warsztatem pracy dla uczniów i nauczycieli, w którym udostępniane są wszelkie materiały tradycyjne jak i multimedialne oraz sprzęt techniczny do ich odtwarzania. W ośrodku tym prowadzone są zajęcia edukacyjne, podczas których zagwarantowany jest dostęp do Internetu i elektronicznych źródeł informacji, kształcone są umiejętności informacyjne oraz rozwijane uzdolnienia i zainteresowania uczniów. W wielu szkołach czynione są wysiłki, aby SCI pełniło funkcje:

- nowoczesnego warsztatu pracy samokształceniowej dla uczniów i nauczycieli zapewniającego dostęp do tradycyjnych i elektronicznych źródeł informacji,
- interdyscyplinarnej pracowni, w której realizowane są zajęcia dydaktyczne, szkolenia itp.
- ośrodka pracy pedagogiczno-wychowawczej z dziećmi i młodzieżą,
- miejsca konsultacji ze specjalistami od zastosowań mediów w dydaktyce, ekspertów od metodyki pracy umysłowej i stosowania technologii informacyjnej w edukacji, instruktorów do spraw samokształcenia itp.,

- pracowni multimedialnej,
- pracowni internetowej,
- ośrodka szerzenia kultury informacyjnej,
- ośrodka promocji szkoły w regionie,
- placówki upowszechniającej osiągnięcia szkoły wśród rodziców połączone z prowadzeniem galerii i innych form wystawienniczych,
- centrum informacji europejskiej współpracującego ze Szkolnym Klubem Europejskim, Regionalnym Ośrodkiem Integracji Europejskiej w zakresie gromadzenia, opracowywania i udostępniania materiałów m.in. do realizacji zajęć ze ścieżki proeuropejskiej,
- centrum informacji o regionie współpracującego ze Szkolnym Kołem Regionalnym, Izbą Regionalną, Biblioteką Publiczną w zakresie gromadzenia, opracowywania i udostępniania materiałów m.in. do realizacji zajęć ze ścieżki regionalnej,
- centrum informacji zawodowej współpracującego ze Szkolnym Ośrodkiem Karier i Doradztwa Zawodowego, Urzędem Pracy itp.
- szkolnego klubu, w którym spotyka się młodzież w celach nie związanych z dydaktyką (rozrywka),
- ośrodka kultury współpracującego z domem kultury (miejskim, gminnym, regionalnym itp.), świetlicą środowiskową i innymi placówkami życia kulturalnego w regionie,
- centrum informacji realizującego potrzeby społeczności lokalnej itp.

Dąży się, aby zakres usług takiego centrum znalazł odzwierciedlenie w nadanej mu nazwie. Dla potrzeb szkoły funkcjonuje wiele określeń utożsamiających centrum bądź z miejscem gromadzenia różnych mediów dydaktycznych, bądź z miejscem dostępu do informacji multimedialnej znajdującej się głównie w sieci globalnej, lub z miejscem przeznaczonym do realizacji procesu kształcenia i samokształcenia zapewniającym dostęp do wszelkich źródeł informacji. W tym ostatnim ujęciu najbardziej uniwersalnym wydaje się termin *szkolne centrum informacji* (SCI), który przyjęty został w niniejszej pracy. Natomiast dla potrzeb środowiska lokalnego najczęściej używa się innych nazw, takich jak: gminne centrum informacji, lokalne centrum informacji, edukacyjne centrum informacji, informatyczne centrum edukacyjne, czytelnia internetowa, biblioteka dla młodych klientów, telecentrum, wiejskie telecentrum, telechatka, teledom, telepunkt, infocentrum, internetowy dom kultury, klasa internetowa, centrum pracy zdalnej, klub Bibliotetu, klub kształcenia komunikacji i kultury¹. Zakres działalności tych placówek jest bardzo zbliżony do zadań przypisywanych SCI.

Nazywanie ich wszystkich centrami informacji powoduje jednak chaos terminologiczny i oczekiwanie od nich realizacji zadań, do których nie są powołane i którym nie są w stanie sprostać. Tym bardziej, że wciąż jeszcze SCI utożsamiane jest

¹ H. Batorowska, *Centrum informacyjne i telecentrum w środowisku lokalnym*, [w:] *Centrum informacyjne dla potrzeb środowiska lokalnego*, s. 3–5, „Ziemia Suska” 2004, nr 2/3, s. 1–28 [wkładka konferencyjna].

z biblioteką szkolną, a ta traktowana jest bądź tradycyjnie jako „wypożyczalnia lektur szkolnych”, bądź nowocześnie jako miejsce zdobywania samej informacji. Ta druga opcja nawiązuje do projektów negujących potrzebę istnienia bibliotek, argumentowaną stwierdzeniem, że większość czytelników potrzebuje informacji, a nie książek. Niestety funkcjonujący stereotyp biblioteki szkolnej, nawet tej skomputeryzowanej, sprowadza ją do roli „magazynu”, w którym przechowywane są książki i inne źródła informacji, możliwy jest dostęp do sieci Internet oraz skorzystanie ze sprzętu komputerowego.

Czym więc jest SCI, czy można ustalić moment, w którym biblioteka szkolna faktycznie staje się centrum informacyjnym szkoły, od kiedy zatrudnieni w niej bibliotekarze mogą powiedzieć, że są pracownikami centrum? Kłopoty z odpowiedzią na te pytania powodują konieczność wypracowania standardów dla SCI oraz ogólnopolskiego planu działania związanego z przekształcaniem bibliotek szkolnych w SCI.

W standardach tych musi znaleźć się miejsce na sprecyzowanie:

- roli SCI w kreowaniu misji i wizji szkoły (konieczność opracowania wzorcowego statutu SCI dla potrzeb szkół o różnym profilu i działających w różnym środowisku: wielkomiejskim, małomiasteczkowym, wiejskim. Funkcje SCI muszą być wyraźnie skonkretyzowane w statucie szkoły. To samo dotyczy miejsca SCI w strukturze organizacyjnej szkoły. Nie można opierać działalności SCI na statutach opracowanych dla potrzeb tradycyjnych bibliotek szkolnych);
- struktury organizacyjnej SCI (m.in. konieczność sprecyzowania miejsca SCI w edukacji informatycznej i medialnej szkoły);
- wyposażenia SCI (bez względu na poziom kształcenia, konieczność posiadania minimum 4 stanowisk komputerowych podłączonych do sieci Internet, a do celowo własnej pracowni multimedialnej zapewniającej pracę całego oddziału);
- lokalu SCI (liczba pomieszczeń, którymi powinno dysponować SCI, ich powierzchnia, konieczność włączenia pracowni MCI do SCI, a nie oddzielania jej od SCI, korzystanie ze szkolnych pracowni komputerowych);
- kadry SCI (etaty, osoby współpracujące z SCI, szkolni koordynatorzy TI, kwalifikacje, bezwzględne egzekwowanie tych kwalifikacji od bibliotekarzy, przydziały czynności, kreatywność i komunikatywność pracowników SCI itp.);
- przygotowania nauczycieli do współpracy i korzystania z SCI (wpisanie do ich obowiązków prac realizowanych w i dla SCI zgodnie z planem pracy SCI zintegrowanym z planem pracy szkoły. Konieczność powiązania tego dokumentu ze standardami przygotowania nauczycieli w zakresie technologii informacyjnej);
- form działalności SCI;
- zakresu i form współpracy SCI ze środowiskiem lokalnym;
- sposobów finansowania SCI (zdobywanie środków na zakup sprzętu, prowadzenie działalności komercyjnej, działalność marketingowa, uczestnictwo w projektach i programach rządowych, lokalnych, międzynarodowych itp.);
- pomiaru dydaktycznego (opracowanie narzędzi wykorzystywanych do badania efektywności kształcenia zintegrowanego z pracą SCI).

Opracowanie szczegółowego planu działania związanego z przekształcaniem wszystkich bibliotek w SCI powinno przebiegać dwutorowo. Z tego względu istnieje potrzeba przygotowania planu przekształcania w SCI bibliotek już skomputeryzowanych oraz planu komputeryzacji bibliotek nie posiadających sprzętu i łącz internetowych. Brak wypracowanych standardów i planu działania dla tych placówek nie sprzyja ich rozwojowi i sprawia, że często realizowane są przedsięwzięcia niewiele mające wspólnego z ideą SCI².

Co tworzy kulturę informacyjną szkoły?

Większość zadań, które postawiono przed SCI, zostało szczegółowo opisanych w literaturze przedmiotu. Wszystkie są istotne i należałoby dążyć do realizowania ich w szkołach podejmujących trud tworzenia własnego centrum informacji. Jednak jeżeli szkoła nie zadba, aby równocześnie z nimi stwarzać korzystny grunt do rozwoju kultury informacyjnej, jeżeli pracownicy SCI uznają, że jej kultywowanie można odłożyć na później, to może się okazać, że cały wysiłek organizacyjny, metodyczny, pedagogiczny, biblioteczno-informacyjny i technologiczny nie przyniesie zamierzonych efektów. Stawiane cele nie zostaną osiągnięte, mimo poniesionych kosztów. Szczególnie dotkliwie odczują to nauczyciele najwięcej zaangażowani w prace na rzecz SCI.

Dłaczego zabieganie o tworzenie kultury informacyjnej w szkole jest tak istotne, dlaczego szkoła jako instytucja powinna kreować kulturę informacyjną wewnątrz swej organizacji, ale też i na zewnątrz, w środowisku lokalnym, dlaczego SCI powinno być motorem tworzenia tej kultury?

Rozważania należy rozpocząć od próby zdefiniowania najistotniejszych dla tematu pojęć, tj. samej kultury, kultury organizacyjnej szkoły, kultury informacyjnej społeczności szkolnej, kultury informacyjnej w środowisku szkoły.

Eksplikacja pojęcia **kultury** stanowi punkt wyjścia dla wszystkich badaczy zajmujących się problemami z nią związanymi. W odniesieniu do kultury informacyjnej najbardziej odpowiednie wydaje się podejście antropologiczne do jej fenomenu. Antonina Kłoskowska określa ją jako

względnie zintegrowaną całość obejmującą zachowania ludzi przebiegające według wspólnych dla zbiorowości społecznej wzorów wykształconych i przyswojonych w toku interakcji oraz zawierającą wytwory takich zachowań³.

W dużym uproszczeniu można powiedzieć, że kultura obejmuje dwie klasy zjawisk, którymi są zachowania ludzkie podporządkowane wspólnym społecznym wzorom i modelom oraz przedmioty i inne wytwory stanowiące rezultat tych zachowań.

² Standardy SCI i plan działania powinny stanowić treść dokumentu skierowanego do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu, Dyrektora Departamentu zajmującego się bibliotekami i pracowników Wydziału Informatyzacji MENiS, osoby te w decydujący sposób mogą przyczynić się do walki z dotychczasowymi stereotypami biblioteki szkolnej i zawodu nauczyciela bibliotekarza.

³ A. Kłoskowska, *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, Warszawa 1980, s. 40.

Kulturę traktowaną jako „układ wyuczonych zachowań i rezultatów zachowań, których elementy składowe są wspólne dla członków danego społeczeństwa i przekazywane w jego obrębie” odnieść można także do pojęcia **kultury organizacyjnej**, zaczerpniętego z ekonomii, a konkretnie z zarządzania⁴. Obejmuje ona problematykę wartości i postaw realizowanych w danej instytucji, norm i procedur postępowania oraz standardów relacji pracowniczych. Lidia Zbiegień-Maciąg definiuje ją jako „zwyczajowy, tradycyjny sposób myślenia i działania, który muszą poznać nowi członkowie, przynajmniej częściowo go zaakceptować, jeśli sami chcą być zaakceptowani jako pracownicy”⁵. Według Czesława Sikorskiego obejmuje ona „normy i wartości wyznaczające specyficzny sposób zachowania się uczestników danej organizacji, różniące tę organizację od innych”⁶. Powstaje ona w codziennym funkcjonowaniu firmy i decyduje o jej tożsamości i niepowtarzalności. Według E. Schein tworzą ją „przyjęte przez grupę założenia wypracowane podczas wspólnego rozwiązywania problemów, które są na tyle skuteczne, że warto nauczyć ich nowych członków organizacji”⁷. Kultura organizacji zależna jest od miejsca usytuowania czynnika kształtującego daną kulturę (na zewnątrz lub wewnątrz organizacji); od wartości i norm postępowania wpływających w istotny sposób na członków danej organizacji; od wpływu grupy lub cech indywidualnych pracowników. Zależy zawsze od kultury narodowej i kultury środowiska lokalnego.

Pojęcie kultury organizacyjnej można odnieść także do szkoły jako instytucji oświatowej, w której najważniejszym elementem oddziaływania obok wiedzy są wartości przekazywane podczas procesu kształcenia i wychowania, a także normy i zasady postępowania w niej obowiązujące oraz cechy osobowościowe uczniów i nauczycieli. Ewa Kosecka-Lawik definiuje **kulturę organizacyjną szkoły** jako

zbiór obowiązujących norm i zasad funkcjonowania wpływających z misji i planu rozwoju szkoły, przejawiających się w realizowanych wartościach, postawach i sposobach działania, symbolicznej sferze funkcjonowania oraz strukturze organizacyjnej i uwarunkowaniach prawnych⁸.

Badaniami nad kulturą organizacyjną szkoły zajmuje się także J. Pająk zwracając uwagę na wartości tworzone przez społeczność szkolną pod wpływem odpowiednio dobranych celów kształcenia i wychowania⁹.

⁴ Definicja Ralfa Lintona odnosi się do tzw. kultury rzeczywistej w przeciwieństwie do określonej przez niego kultury abstrakcyjnej, zob. A. Kłosowska, *Kultura masowa...*, s. 38.

⁵ L. Zbiegień-Maciąg, *Kultura w organizacji*, Warszawa 1999, s. 15.

⁶ C. Sikorski, *Zachowania ludzi w organizacji*, Warszawa 2002, s. 233.

⁷ E. Kosecka-Lawik, *Kultura organizacyjna szkoły a podmiotowość uczestników procesu wychowania*, [w:] *Podmiotowość w edukacji ery globalnego społeczeństwa informacyjnego*, pod red. K. Pająka i A. Zduniaka, t. 3. Warszawa-Poznań 2004, s. 164.

⁸ E. Kosecka-Lawik, *Kultura organizacyjna...*, s. 165.

⁹ J. Pająk, *Kultura organizacyjna w oświacie*, Katowice 1996 (cyt. przejęte z pracy E. Koseckiej-Lawik).

Jednym z istotnych aspektów tej kultury, szczególnie w okresie transformacji polskiej oświaty w kierunku globalnego społeczeństwa informacyjnego, jest **kultura informacyjna szkoły**. Kultura ta nie może powstać ani się rozwijać, jeżeli społeczność szkolna nie wykształci własnej **kultury informacyjnej**. Waldemar Furmanek określa ją jako „system postaw człowieka wobec roli informacji i technologii informacyjnej w rozwoju współczesności”¹⁰. Kultura informacyjna współtworzy także zasady życia społecznego poprzez ustalanie własnych wzorów zachowań i postępowania, a także kreowanie modeli (wzorów kulturowych), w których odzwierciedlają się aprobowane przez społeczność szkolną wartości¹¹. Kompetencje informacyjne niezbędne w kształtowaniu tej kultury oznaczają więc zdolność do działania, która jest możliwa dzięki posiadaniu odpowiedniej wiedzy, umiejętności oraz postawy, z którą ściśle związane są motywacje i cechy osobowościowe uczniów i nauczycieli¹².

Nawiązując do tekstu autorki dotyczącego problemów badawczych kultury informacyjnej¹³, uznać można, że przedstawiciele społeczności szkolnej posiadający wiedzę i sprawność w zakresie zarządzania informacją, tj. jej gromadzenia, opracowywania, wyszukiwania, przechowywania, przetwarzania, potrafią się do niej krytycznie ustosunkować, ocenić, zinterpretować i efektywnie wykorzystać oraz reprezentują postawę akceptującą znaczenie informacji w życiu prywatnym, edukacji, pracy zawodowej, są przygotowani do uczestnictwa w kulturze informacyjnej szkoły. Jeżeli społeczność szkolna ma cechować się kulturą informacyjną, nie może ograniczać się do opanowania umiejętności korzystania ze sprzętu komputerowego i sieci globalnej. Kulturę tę należy wiązać głównie z wyuczoną przez nich orientacją w ideach związanych z funkcjonowaniem w społeczeństwie wiedzy, z wypracowanym algorytmem postępowania podczas uczestnictwa w procesie informacyjnym, szczególnie umiejętnością stosowania schematów i procedur wyszukiwawczych, z opracowaniem metody doboru odpowiednich narzędzi informacyjnych do realizacji typowych zadań, umiejętnością precyzowania potrzeb informacyjnych itp. Kulturą informacyjną cechują się ci spośród uczniów i nauczycieli, którzy traktują ją bardziej jako filozofię funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym niż umiejętność korzystania z technologii informatycznych, dlatego nie wolno utożsamiać kultury informacyjnej z kulturą informatyczną. Badacze zajmujący się problemami edukacji informatycznej w szkole spływają lub błędnie podchodzą do zagadnienia kultury informacyjnej traktując ją jako naukę bezpiecznej i higienicznej pracy z komputerem, kulturę użytkowania komputera zgodnie z wypracowanymi zasadami korzystania z pracowni komputerowej, wspólną dbałość o sprzęt, kulturę współlist-

¹⁰ W. Furmanek, *Kultura techniczna i kultura informacyjna. Eksplikacja pojęcia. Konsekwencje metodologiczne*, [w:] *Techniki komputerowe w przekazie edukacyjnym*, pod red. J. Morbitzera, Kraków 2002, s. 64.

¹¹ A. Wąsiński, *Kultura informacyjna w kontekście nowego paradygmatu edukacji*, [w:] *Informatyka w Szkole*, pod red. M.M. Sysło, Lublin 1998, s. 230.

¹² W. Strykowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, „Edukacja Medialna” 2002, nr 4, s. 5.

¹³ H. Batorowska, *Problemy badawcze kultury informacyjnej szkoły*, [w:] *Komputer w edukacji*, pod red. J. Morbitzera, Kraków 2003, s. 19–23.

nienia w sieci globalnego przekazu informacji, stosowanie się do netykiety dla internautów, świadomość zagrożeń ze strony Internetu i uzależnienia od komputera¹⁴. Arkadiusz Wąsiński w badaniach nad kulturą informatyczną eksponuje głównie problemy infrastruktury informatycznej szkół, zakresu wiedzy informatycznej nauczycieli i ich świadomości informatycznej, pedagogicznych aspektów stosowania komputerów w edukacji oraz stanu zaopatrzenia bibliotek w literaturę z zakresu informatyki i pedagogiki medialnej. Beata Stachowiak włącza do zakresu badań także analizę treści nauczania z zakresu informatyki i technologii informacyjnej oraz ocenę umiejętności informatycznych i informacyjnych uczniów¹⁵.

Proces tworzenia kultury informacyjnej wymaga przede wszystkim określenia przez uczniów, grono pedagogiczne, organy prowadzące i środowisko lokalne reprezentowanych przez nich założeń i wartości umożliwiających włączenie się w zmiany cywilizacyjne wynikające z postępu technicznego. Wraz z powstaniem przemysłu nastawionego na gromadzenie, wyszukiwanie i rozpowszechnianie informacji nastąpiło bowiem wyeksponowanie znaczenia kompetencji informacyjnych. Ma to wpływ na tworzenie systemu wartości, w którym zdolność przystosowania się do nowych warunków oraz korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych ceniona jest bardzo wysoko. Istnieje więc konieczność przebudowy systemu wartości uznawanych dotąd przez szkołę. Wymaga to również szczegółowego określenia związków szkoły z otoczeniem, np. z biblioteką publiczną, pedagogiczną, innymi szkołami i instytucjami kulturalno-oświatowymi, samorządem lokalnym i władzami oświatowymi w zakresie tworzenia kultury informacyjnej, a także związków pomiędzy członkami środowiska szkolnego i lokalnego mających na celu propagowanie działań sprzyjających rozwojowi tej kultury. W tym kontekście należy podjąć działania o strategicznym znaczeniu dla rozwoju SCI jako placówki organizacyjnie i metodycznie przygotowanej do krzewienia kultury informacyjnej w swoim regionie.

SCI jako centrum kultury informacyjnej

Powyższe ustalenia są niezbędne, aby można było przystąpić do określenia jednej z istotniejszych funkcji SCI, która często nie jest uświadamiana nawet przez samych bibliotekarzy, a przez dyrekcję i organy nadzoru pedagogicznego pomijana we wszelkich raportach i planach rozwoju szkoły.

Dlaczego SCI stanowi najodpowiedniejsze miejsce w szkole dla rozwoju kultury informacyjnej uczniów i nauczycieli, a poprzez to do tworzenia kultury informacyjnej całej placówki oświatowej? Odpowiedź jest stosunkowo prosta – bo SCI two-

¹⁴ B. Siemieniecki, *Technologia informacyjna w polskiej szkole. Stan i zadania*, Toruń 2003, s. 136–137.

¹⁵ A. Wąsiński, *Kultura informatyczna nauczycieli szkół podstawowych*, [w:] *Komunikacja człowieka z mediami*, pod red. S. Juszczyka, Kraków 2000, s. 19–67; tenże, *Kultura informatyczna nauczycieli szkół podstawowych*, [w:] *Media a edukacja*, pod red. W. Strykowskiego, Poznań 2000, s. 674; B. Stachowiak, *Edukacja informatyczna w szkole. Raport z badań*, Toruń 2002, 274 s.

rzony na bazie biblioteki szkolnej, kontynuując jej funkcje i uzupełniając je zadaniami wymagającymi korzystania z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych statutowo powołane jest do kształtowania wśród uczniów i nauczycieli umiejętności informacyjnych i przekazywania wiedzy na temat korzystania z informacji. Pracownicy centrum, prowadząc dodatkowo różne atrakcyjne formy pracy pedagogiczno-wychowawczej z młodzieżą, w których uczestnictwo nie należy do obowiązku dydaktycznego, skuteczniej potrafią oddziaływać na kształtowanie pożądanych zachowań informacyjnych niż inni nauczyciele podczas swoich lekcji. Mają w tym zakresie wypracowane metody pracy, oparte m.in. na metodyce czytelnictwa. Wykorzystywane są one do kształcenia u młodzieży postaw czytelniczych. Efektem tych postaw są wzory zachowań opisane np. przez Józefa Pielachowskiego w „Dekalogu dobrze wyedukowanego czytelnika”¹⁶. Ponadto SCI stanowi „warsztatową” infrastrukturę szkoły, a każdy nauczyciel, jak piszą autorzy książki na temat kompetencji nauczycieli we współczesnej szkole, musi być przygotowany na to, że „zostanie powierzony mu obowiązek tworzenia takiej pracowni lub zbiorów lub że kierownictwo szkoły powierzy mu opiekowanie się pracownią lub gabinetem już istniejącym”¹⁷.

Aby SCI stało się miejscem propagowania i rozwoju kultury informacyjnej, musi wypracować własne sposoby kształcenia zachowań i postaw informacyjnych, umieć tworzyć standardy, normy, założenia, wzory i procedury postępowania informacyjnego, propagować określone wartości informacyjne i tworzyć system tych wartości cenionych przez społeczność szkolną, a także być autorem i współautorem wytworów tej kultury będących efektem działalności informacyjnej SCI.

Każdy z tych elementów można rozpatrywać na różnych płaszczyznach: dydaktycznej, etycznej, pedagogicznej, metodycznej, psychologicznej, organizacyjnej, ekonomicznej, technologicznej i kulturowej. Zazębiają się one ze sobą i przenikają. Dlatego trudno przedstawić uniwersalny przykład, obejmujący wszystkie aspekty omawianego zagadnienia. Budowanie systemu wartości informacyjnych wymaga ponadto przeprowadzenia szczegółowych badań dotyczących oddziaływania na siebie poszczególnych elementów kultury informacyjnej szkoły.

Aby nie pozostawać wyłącznie w sferze teoretycznych rozważań przedstawię schemat działania dydaktycznego, którego celem ma być wykształcenie określonych zachowań informacyjnych.

Działania nauczycieli

- nauczyciel zleca uczniowi samodzielne opracowanie tematu wymagającego skorzystania ze zbiorów SCI,
- bibliotekarz gromadzi i opracowuje dokumenty potrzebne uczniom do przygotowania prac i projektów zleczanych im przez nauczyciela,

¹⁶ J. Pielachowski, *Ścieżka edukacji czytelniczej*, Poznań 2000, s. 15–16.

¹⁷ W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, *Kompetencje nauczyciele szkoły współczesnej*, Poznań 2003, s. 151.

- bibliotekarz pomaga uczniowi podczas wyszukiwania i selekcji źródeł lub dokumentów,
- bibliotekarz wskazuje uczniowi na konieczność zamieszczania przypisów bibliograficznych do cytowanych przez niego tekstów źródłowych,
- nauczyciel na równi ocenia stronę merytoryczną pracy jak i różnorodność wykorzystanego w niej materiału wraz z przypisami bibliograficznymi,
- nauczyciel wyróżnia prace o charakterze twórczym oparte na różnorodnych i dobrze dobranych źródłach,
- nauczyciel umieszcza wyróżnioną pracę, np. na stronie www szkoły,
- bibliotekarz umieszcza wyróżnioną pracę, np. w biuletynie informacyjnym,
- bibliotekarz włącza elektroniczną wersję wyróżnionej pracy do zbiorów multimedialnych centrum lub umieszcza występujące w niej informacje w tworzonej dla potrzeb SCI bazie danych,
- dyrektor promuje obraz „wzorowego ucznia” posiadającego duży zasób informacji oraz umiejętności zastosowania ich w praktyce (żeby uzyskać dobre wyniki uczeń musi nie tylko wiedzieć, ale też myśleć).

Działania uczniów

- uczeń zamiast szukać informacji tylko we własnych źródłach będzie korzystał z usług SCI,
- uczeń przyswoi sobie sposoby wyszukiwania informacji,
- uczeń będzie przestrzegał prawa autorskiego zamieszczając przypisy bibliograficzne do cytowanych dokumentów,
- uczeń będzie dołączał opisy bibliograficzne dokumentów wykorzystanych we własnej pracy,
- uczeń będzie dbał o innowacyjny charakter swojej pracy,
- uczeń przyswoi sobie schemat działania podczas pisania pracy polegający na selekcji, analizie i syntezie zebranych informacji,
- uczeń będzie krytycznie oceniał źródła, z których pochodzą informacje,
- uczeń zadba o stronę wizualną swojej pracy, aby nadawała się do publicznej prezentacji,
- uczeń będzie zabiegać, aby jego kolejna praca została wyróżniona.

Na bazie wykształconych zachowań informacyjnych można budować normy i procedury obowiązujące wszystkich, którzy korzystają z informacji i wspólnie tworzą społeczność informacyjną szkoły, dążąc, aby odzwierciedlały one wartości jednakowo cenione przez członków wszystkich grup występujących w tej społeczności, szczególnie grono pedagogiczne, uczniów i ich rodziców. A w konsekwencji należy oddziaływać na środowisko lokalne, propagując wykształcone i zaaprobowane wewnątrz organizacji postawy informacyjne.

Przedstawione powyżej zachowania informacyjne umożliwiają konstruowanie wzorców tych zachowań i tworzenie systemu wartości uwzględniającego te wzorce w życiu zawodowym i codziennym.

Tworzenie wzorców

- poszanowanie własności intelektualnej jako pożądanej cechy etycznej w środowisku szkoły, np.: uczeń zamieszcza opisy bibliograficzne wykorzystanych dokumentów, bo sam utożsamia się z autorem i wymaga, aby inni uczniowie korzystający z jego prac zgromadzonych w SCI też go cytowali, ceni wzór rzetelnego redaktora biorącego odpowiedzialność za rozpowszechniane informacje,
- uczeń porządkuje swój księgozbiór domowy, klasyfikuje gromadzone dokumenty (np. płyty CD z nagraniami muzycznymi) itp., ponieważ SCI jest dla niego wzorem organizacji własnego warsztatu pracy,
- uczeń łączy konieczność wykonania określonej pracy z udaniem się do SCI, bo tam najszybciej znajdzie potrzebne informacje i pomoc w ich opracowaniu, SCI jest dla niego wzorem dobrze zorganizowanej pracowni szkolnej,
- uczeń utożsamia się z akceptowanym przez nauczycieli wzorem „dobrego ucznia” (tj. potrafiącego gromadzić, wyszukiwać, opracować, zanalizować, ocenić i przetworzyć zebrane informacje a następnie zaprezentować rezultat tej pracy), bo ma z tego satysfakcję i czerpie określone korzyści (dobre oceny, wyróżnienia, nagrody, poważanie),
- uczeń nie tylko potrafi obsługiwać komputer, ale umie go wykorzystywać jako narzędzie pracy twórczej, przez kolegów postrzegany jest jako godny do naśladowania wzór „komputerowego supermena”, ideał, którym chcieliby zostać pozostali członkowie grupy rówieśniczej,
- uczeń dąży do wykonywania zadań domowych zgodnie ze wzorcem „dobrej pracy”, czyli takiej, która zawiera cytowania bibliograficzne, analizę tekstu, syntezę zebranych informacji, ich ocenę itp., bo za taką pracę dostanie najwyższą ocenę i taka praca jako wyróżniona zostanie opublikowana (strona www, biuletyn informacyjny, zasili zbiory SCI),
- uczeń uznaje czytelność jako wartość, bez której nie jest możliwy rozwój intelektualny, zawodowy, osobisty żadnego człowieka,
- uczeń ceni informacje nadając im wartość towaru, który można „sprzedać” (uzyskać określone korzyści materialne),
- uczeń łączy umiejętność tworzenia różnych komunikatów medialnych z możliwością osiągnięcia sukcesu w szkole lub poza nią,
- uczeń łączy wzór „dobrego nauczyciela” będącego profesjonalistą w zakresie wiedzy o informacji, kompetentnego merytorycznie, specjalisty od metod i technik nauczania oraz dysponującego kompetencjami komunikacyjnymi niezbędnymi w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i osobistych z osobą nauczyciela–bibliotekarza.

Wartości cenione w szkole

- ustawiczne doskonalenie się,
- postawa twórcza,
- otwartość na innowacje,

- rozwijanie wartości ogólnoludzkich,
- wszechstronny rozwój uczących się,
- traktowanie informacji jako wartości,
- tolerancja w stosunku do wytworów innych osób,
- odpowiedzialność za rozpowszechniane informacje,
- umiejętność dialogu, dyskusji.

Rzeczywistość w polskiej oświacie wciąż jednak odbiega od realizacji schematu przedstawionych powyżej działań nauczycieli, zachowań uczniów, wzorów tych zachowań i wartości апробowanych przez oba podmioty. Jak wykazują badania poparte licznymi obserwacjami, we współczesnej szkole nadal najwyżej ocenia się uczniów, którzy przyswajają sobie ogromną ilość informacji i niekoniecznie muszą umieć zastosować je w praktyce. Nadal osiągnięcie sukcesu szkolnego nie jest łączone przez uczniów i nauczycieli ze wzorcami zachowań informacyjnych. Przykłady karier zawodowych osiąganych bez konieczności ciągłego dokształcania się stanowią dla znacznej części młodzieży wzór godny naśladowania. Zaakceptowanie jako normy postępowania zasady „niewychylania się” w podejmowaniu działań edukacyjnych wymagających większego niż trzeba wysiłku intelektualnego i organizacyjnego, także nie sprzyja rozwojowi kultury informacyjnej. Tym bardziej, że często nie osiąga się nawet poziomu niezbędnego minimum wysiłku. Że nie wspomnę o wciąż funkcjonującym stereotypie biblioteki szkolnej jako magazynu pomocy dydaktycznych i stereotypie zawodu bibliotekarza jako zawodu dla tzw. odpadów edukacyjnych.

SCI ma więc przed sobą bardzo ważną misję do spełnienia, ale zarazem daleką drogę do realizacji wyznaczonych celów i jeszcze dalszą do osiągnięcia sukcesu w tworzeniu kultury informacyjnej.

Wnioski

Kultura informacyjna w środowisku szkoły ma wpływ na zmianę schematu ustalonych obowiązków i realizowanych procedur dydaktycznych. Wymusza zmiany w zakresie podstawowych kompetencji nauczycieli i umiejętności, w jakie wyposażani będą uczniowie. Wpływając na zmianę przekonania społeczności szkolnej w kierunku konieczności kształcenia umiejętności informacyjnych i kompetencji charakteryzujących społeczeństwo informacyjne, wpływając na zmianę stereotypów postrzegania funkcji bibliotekarza i biblioteki szkolnej oraz postawę wobec innowacji zmierzających w kierunku tworzenia centrów informacyjno-dydaktycznych, wymuszając konieczność powszechnej alfabetyzacji informacyjnej i poszerzania wiedzy w tym zakresie przyczynia się do kształtowania nowych wartości wewnątrz szkoły, a tym samym nowej rzeczywistości szkolnej (jej misji i wizji).

Szkoły bowiem winny zareagować opracowaniem nowych strategii działania i przygotować się do ich realizacji. W jakim stopniu przystąpią do tego zadania, zależy od zmian w mentalności środowiska szkoły i pracowników instytucji zajmujących się edukacją.

Information Culture at School

Abstract

The information centres emerging at Polish schools in recent years, more and more frequently constitute an integral part of the innovative activities of a given educational institution. Those projects, similarly to other educational schemes, are created for the purpose of improvement of the efficiency of education. Unfortunately, more and more often they are accompanied by the measures aiming at reduction of the costs spent for education. Those measures result in changes of the system of values recognized and established by the school as an institution hitherto. That is reflected, among others, in the approach to the need to create modern multimedia didactic centres. Development prospects can be guaranteed for such centres not only by money, but mainly by the demand of schools for the services which they perform, as well as by the quality of those services. That demand, however, is the result of the information awareness of school and local communities, which is unfortunately very low. Therefore, it is necessary to undertake educative activities consisting in spreading the information culture in those environments. Such activities are best based on the concept of the school information culture, and that in turn is best built with energetically operating school information centres.